

М. О. Лиськовкандидат юридичних наук,
докторант кафедри адміністративного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ

ВИДИ ЛОТЕРЕЙ

У статті здійснено класифікацію лотерей. На основі системного аналізу виділено такі класифікаційні групи й, відповідно, види лотерей: за часом проведення: тиражна; безтиражна; комбінована; за призначенням: святкова; спортивна; для допомоги: інвалідам, дітям, безхатнім, тваринам тощо; шкільна; за обсягом виграшу: грандова; міні; за способом участі в лотереї: активна; пасивна; за масштабом проведення: загальнодержавна; місцева; міжнародна; за способом проведення: стимулювальна лотерея: інтернет-лотерея; телевізійна; радіолотерея; за рекламним призначенням: промо-акції, конкурси, вікторини; за економічним змістом як господарські операції з надання фінансових послуг: лотерея «Бінго»; лотерея «Тото»; розрядна лотерея; миттєва; числова лотерея.

Ключові слова: лотерея, господарська діяльність, ліцензія, міжнародний досвід, житлова лотерея.

Постановка проблеми. Державна монополія на проведення лотереї існує з кінця 40-х рр. ХХ ст. в більшості розвинутих держав, таких як Франція, Німеччина, Велика Британія, Бельгія, Швейцарія. І це не дивно, адже запровадження монополії за класичною моделлю дає державам можливість збирати значні фінансові ресурси. Державна монополія на проведення лотерей була запроваджена в СРСР, що дало змогу, зокрема, на 80% профінансувати Олімпійські ігри в Москві 1980 р. А обсяг розповсюдження лотерей у Франції становить 6 млрд. євро на рік. Як ще один яскравий приклад можна розглянути Польщу, яка запровадила повну монополію на проведення лотерей ще в 1998 р., унаслідок чого щорічні доходи її бюджету із цього джерела становлять 600 млн. євро. Водночас Російська Федерація не прийняла рішення про введення державної монополії на запровадження лотереї, і її бюджетні доходи із цього джерела є приблизно у 8 разів меншими, ніж у Польщі [1]. Саме тому Україна зацікавлена в монополізації лотерейної діяльності та в її розвитку. Державні лотереї розігруються через оператора державної лотереї – це юридична особа, яка отримала право від держави проводити державні лотереї. Законом дозволено проведення всіх видів лотерей, у тому числі й проведення лотерей в Інтернеті, а також проведення їх за кордоном, що надає операторам можливість розповсюдження ігор і, відповідно, отримання доходів за межами території держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальнотеоретичні питання публічного адміністрування лотерейної сфери були предметом наукових пошуків таких фахівців, як А. Альохін, Ю. Козлов, А. Шпомер, С. Жилінський, Ю. Тихомиров, Ж. Іонова, О. Олейнік та інші. Окремі проблеми випуску і проведення лотерей були предметом наукових пошуків В. Туманова й ін.

Метою статті є розкриття видів лотерей.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні існує дуже багато видів лотерей. Вони всі користуються попитом у споживачів. Так, в Україні в оператора «Молодьспортлото» проводяться спортивні тоталізатори «Спортліга» та «Спортпрогноз», а також лотереї «Забава», «Хто там», «Лотерея тіп-топ», «Мегалот» і миттєва лотерея «Гонка на гроші». В «Українську національну лотерею» входять «Супер Лото», «КЕНО», «Лото Максима», «Лото Трійка», «Секунда удачі» та спортивний тоталізатор «Фаворит». До оператора «Патріот» входять лотереї «Орел Решка», «Амазонка», «Зодіак», «Чемпіон», «Бліцлото», «Фауна», «Ельдорадо», «Лампа Аладіна», «Азія», «Сафарі», «Імперія розваг» і «Гривенька» тощо.

Для того щоб детально розглянути наявні види лотерей, їх необхідно систематизувати за допомогою класифікації.

Поділяємо думку С. Розової стосовно того, що призначення будь-якої класифікації в науках полягає в тому, щоб бути засобом найкращого

пізнання об'єктів, що вивчаються, про які до класифікації ще не було сформованих понять [2, с. 12].

Зміст класифікації простий. Усе різноманіття об'єктів, що вимагають осмислення або будь-якої обробки, організуються у вигляді впорядкованої системи. Для цієї системи розробляються певні правила розподілу й навігації. Відповідно, кожному об'єкту відведено певне місце в цій системі. Для здійснення класифікації використовується весь логічний апарат. Класифікація як логічний оператор – це багатоступінчастий логічний поділ, у якому кожен із учасників поділу, у свою чергу, стає діленим поняттям, але вже на іншій підставі поділу.

Отже, класифікування будь-яких предметів здійснюється за умови наявності в них єдиних родових ознак. Крім того, класифікація може бути багаторівневою, оскільки кожен із елементів класифікації також може бути піддано класифікації.

Термін «класифікація» (від лат. classic – розряд, група) означає систему упорядкованого розподілу об'єктів на підставі певних ознак у логічній підпорядкованій послідовності. Безпосередньо методологія класифікації являє собою процес розподілу безлічі об'єктів за ознаками, правилами та принципами від найбільш загальних до часткових. Утворену при цьому систему називають класифікацією (системою класифікації) [3, с. 162].

Уважаємо, що класифікація лотерей дасть можливість не лише узагальнити інформацію про наявні їх види, а й відкрити особливості певних видів лотерей щодо їх проведення для дослідження та, відповідно, внесення пропозицій щодо вдосконалення їх адміністративно-правового регулювання.

У контексті викладеного насамперед значимо про висновок, якого дійшла В. Готинян-Журавльова, досліджуючи роль класифікації. Так, вона зауважує, що в XVII–XVIII ст. природнича класифікація вважалася найбільшою метою вивчення природи й вінцем наукового пізнання. У XIX–XX ст. ситуація дещо змінилася, але сьогодні кожна розвинена наука має у своєму арсеналі методів пізнання класифікацію [4, с. 50].

Можна виокремити такі класифікаційні групи й, відповідно, види лотерей: **за часом проведення**: тиражна; безтиражна; комбінована; **за призначенням**: святкова; спортивна; для допомоги: інвалідам, дітям, безхатнім, тваринам

тощо; шкільні; **за обсягом виграшу**: грандова; міні; **за способом участі в лотереї**: активна; пасивна; **за масштабом проведення**: загальнодержавна; місцева; міжнародна; **за способом проведення**: стимулювальна лотерея; інтернет-лотерея; телевізійна; радіолотерея; **за рекламним призначенням**: промо-акції; конкурси; вікторини; **за економічним змістом як господарські операції з надання фінансових послуг**: лотерея «Бінго»; лотерея «Тото»; розрядна лотерея; миттева; числова лотерея.

Розмежування лотерей за часом проведення виявляється в такому.

Тиражні лотереї – вид лотереї, коли переможці за всіма квитками, які беруть участь у тиражі, визначаються в процесі проведення розіграшу.

Їх можна поділити на два види: в яких гравцям надається право самостійного вибору чисел; у яких числа вже є на квитку.

У першому випадку гравець може ставити на ті чи інші номери, виходячи зі своїх прогнозів, інтуїції та інших факторів. Це найпопулярніший вид лотерей, адже саме в них накопичуються найбільші суперпризи. Виграшна комбінація формується за допомогою лототрону, з якого випадають кулі, або генератора випадкових чисел.

У другому випадку гравцеві надається можливість вибору квитка, також він може пошукати квиток, що містить потрібні йому номери, але повністю самостійно сформувати ігрову комбінацію він не може.

Безтиражні лотереї – вид лотереї, коли виграшні квитки визначаються вже на стадії друку лотерейних квитків. Гравець, який купив квиток, може відразу дізнатися, чи виграшний він, стержши захисний шар квитка. Якщо виграш невеликий, то його можна отримати на місці, в пункті продажу, а якщо він значний, то за великою сумою доведеться звернутися до офісу організатора лотереї.

Комбіновані лотереї – вид лотереї, який поєднує в собі властивості двох попередніх видів. Тут гравець стирає захисний шар, дізнаючись про миттєвий виграш, а після може чекати розіграш і отримати ще один приз.

За рекламним призначенням – промо-акції, вікторини, конкурси (вони ще мають назву стимулювальні лотереї), хоча в повному обсязі й не можуть бути зараховані до лотерей, але принцип визначення переможців, вплив учасників на результат гри тощо однаковий із лотереями.

Багато комерційних компаній влаштовують конкурси або промо-акції з метою привернути до себе уваги, прорекламувати продукт, збільшити цільову аудиторію тощо. Стимулювальні лотереї, згідно із законодавством, відрізняються від звичайних тим, що їх призовий фонд формується не за рахунок внесків учасників, а за рахунок коштів організатора лотереї. При цьому вони можуть проводитися за допомогою спеціального обладнання. Стимулювальні лотереї – це недорогий, але дуже дієвий інструмент маркетингу. Найчастіше стимулювальні лотереї використовують виробники продуктів харчування. А для виробників тютюнової та алкогольної продукції це взагалі один із основних інструментів просування.

Лотереї за ступенем участі: *активна лотерея* – один із видів лотерей, під час яких учасник гри сам визначає комбінацію цифр, символів, знаків на ігровому полі лотерейного квитка; *пасивна лотерея* – один із видів лотерей, під час яких учасник купує лотерейний квиток із уже нанесеною ігровою комбінацією, йому залишається тільки сподіватися, що придбаний квиток виявиться виграшним. У друкарні друкується певна кількість унікальних квитків (тираж), на кожен із яких наноситься певна комбінація чисел або символів, після чого ці квитки надходять у продаж.

Розглянемо зміст і особливості класифікаційної групи лотерей за призначенням.

Спортивні – традиційно держави направляють дохід від проведення лотерей на фінансування найбільш важливих і затребуваних соціальних і гуманітарних програм. Дохід від спортивних лотерей направлений саме на розвиток спорту.

Першою миттєвою лотереєю, яка була запущена «Молодьспортлото» в 2000 р., стала «Олімпійська», яка тільки-но з'явилась, одразу ж включилась у роботу зі збору коштів на спортивні цілі. Гроші, зібрані від проведення лотереї, були спрямовані на підготовку українських спортсменів, які виступали спочатку в Сіднеї, а потім і в Афінах.

12 червня 2000 р. була відкрита ще одна сторінка в історії «Молодьспортлото». Розіграш двох її числових лотерей «Українське спортлото 5 із 36» й «Українське спортлото 6 із 40» став проводитись двічі на тиждень, завдяки чому гравці мали можливість вигравати в два рази частіше. У серпні 2001 р. «Молодьспортлото» замінило ці лотереї новою числовою онлайн

лотереєю «МЕГАЛОТ» з ігровою формулою «6 із 45». Пізніше ця формула була замінена на більш сучаснішу «6 із 42 плюс число (Мегакулька) від 0 до 9».

У квітні 2002 р. великих змін зазнав «Український спортпрогноз», який перейшов, подібно «Мегалоту» й «Забаві», на онлайнві рейки. Відтепер гравці вітчизняного «Тото» не тільки змогли відчувати всі принади цивілізованої лотерейної гри (зміни строків прийому ставок і виплата вигравів, гарантія участі ставки у грі, простота гри за системою тощо), а й отримати можливість за 11 угаданих результатів отримати 20 тисяч гривень. Безліч зручностей і солідні гроші за вдалу гру – це саме те, що підіграло інтерес до лотереї знавців футболу й суттєво збільшило кількість її прихильників.

Медичні лотереї проводяться з метою отримання додаткових коштів на розвиток фізкультури і спорту, в тому числі олімпійського й паролімпійського руху, охорони здоров'я, освіти, ліквідацію наслідків аварій і стихійних лих, надання громадянам (сім'ям) державної соціальної допомоги, охорону навколишнього середовища, історичних і культурних цінностей, а також на інші цілі, і визначаються Кабінетом Міністрів України.

Святкові – кошти, зароблені за допомогою цієї лотереї, перераховуються для розвитку природоохоронних установ, що знаходяться на територіях санаторно-оздоровчих організацій, а також для інших цілей, які визначаються Міністерством фінансів України. Розіграші призового фонду, що складається з 45–50 відсотків від суми, отриманої від реалізації квитків, проходять близько 2 разів на рік. Крім грошей, тут розігруються й майнові призи. На квитку є й поле, призначене для моментальної гри; стерши захисне покриття, учасник може стати володарем грошової суми, яка видається лише після розіграшу всього призового фонду в ході основної гри.

Сутність лотерей за обсягом виграшу полягає в тому, що *грандові лотереї* – це вид лотерей, у яких заявлено великий призовий фонд, у ній кожна гра передбачає два етапи. Спочатку лототрон видає будь-які п'ять кульок. Трохи пізніше вгадується доля й шостої кульки, яка визначає результат гри та розіграш джек-поту. Без заповітного шостого номера джек-пот залишиться недоторканим. На практиці така лотерея не користується особливою популярністю, так як шанси на перемогу в цю лотерею прирівнюються нулю.

Міні-лотерея – це вид лотереї, у якій виграти завжди значно легше і швидше, тим більше, що вона проводиться досить часто. Принцип залишається тим же, тільки істотно змінюється кількість куль. Головне правило – вгадати п'ять кульок, отримати головний грошовий приз.

Зміст інтернет-лотереї, телевізійної, радіо-лотерея заснований *на способі проведення*.

У середині 1990-х рр. з'являється нове поняття *інтернет-лотерея (онлайн-лотерея)*. Офіційні оператори лотерей, беручи до уваги, що кількість інтернет-користувачів зростає з величезною прогресією і що людям імponує ідея грати онлайн, реалізують нові можливості, у мережі з'являється безліч сайтів онлайн-лотереї, які дають можливість купити лотерейні квитки через Інтернет. Крім того, з появою національних сайтів інтернет-лотереї, які забезпечують продаж лотерейних квитків жителям своїх країн, виникають перші міжнародні інтернет-агентства, що дають змогу грати онлайн у найбільші лотереї світу незалежно від місця розташування і проживання гравця.

Очевидним є той факт, що Інтернет відіграв незамінну роль в історії лотереї, яка завдяки його технологічним можливостям фактично отримала друге народження й колосальний ресурс для своєї популяризації, а з виходом на зовнішні ринки й для глобалізації індустрії.

Телевізійна лотерея з розвитком сучасних технологій і появою телебачення, а після й інформаційно-розважальних програм значно спростилася. Тепер для повноцінної гри людям не потрібно навіть виходити з дому.

Сутність розігрування лотереї полягає в тому, що квитки телевізійних лотерей можна придбати в магазинах або в спеціально обладнаних для продажу квитків пунктах. Кожен квиток відповідає тій телевізійній лотереї, яка розігрується по телебаченню. Як правило, всі вони проводяться в режимі реального часу, в студії ведучий крутить барабан, який наповнений різними типами «барила» з номерами. У студії присутні люди, які є володарями квитка й також чекають неймовірного збігу чисел. У кожному лотерейному квитку наявна певна комбінація чисел, яка може виявитися переможною або ж принести власникові квитка значні кошти. Переможна комбінація чисел складається в процесі прокручування барабана й видачі їм барила з певним номером або ж сам ведучий дістає боценок навмання. Якщо ж квиток складається, наприклад, із шести цифр, при видачі барабана

цифри збігаються з тими, що у квитку, то власник цього квитка стає власником суперпризу й переможцем лотереї. Також збіг може виявлятися в трьох, чотирьох і п'яти цифрах, при цьому гравець отримує певну грошову винагороду.

Замінити виграваний квиток або квиток, у якому збіглася певна комбінація цифр, на реальні гроші можливо в тому ж пункті, де придбано квиток.

Призовий фонд телевізійних лотерей складається з половини прибутку від продажу лотерейних квитків, що врегульовано законом. Джек-пот становить 5% від тиражу, однак може формуватися виходячи з кількості реально проданих квитків (яких, як правило, менше, ніж випущених), інші вилучаються із продажу. Також джек-пот не може накопичуватися більше ніж 20 розіграшів, у цьому випадку примусово розігрується.

Головні призи, звичайно, більш істотні – від автомобіля і квартири до декількох мільйонів гривень. І все ж призовий фонд українських телевізійних лотерей досить бідний, порівняно з Європою і вигравшими в сотні мільйонів доларів, що зумовлено низьким купівельним попитом на лотерейні квитки. Статистика стверджує, що українець витрачає всього \$ 2 на подібні завави, тоді як середньостатистичний європеець – \$ 150–200, а громадянин США, де найбільш популярні національна лотерея Powerball і лотерея Megamillion, – \$ 450.

Розіграш тиражу лотерей заборонено проводити з комп'ютера, через небезпеку хакерських атак. У більшості лотерей використовується лототрон із гумовими м'ячиками-кулями, вагою 74 г, на які нанесено цифри. Це стара добра традиція радянського «Спортлото», однак нинішнє обладнання для телевізійних лотерей, як правило, закордонне.

Радіолотерея проводиться на радіо. Завдання цього виду лотерей:

- спрямувати потік відвідувачів до торгових точок, торгових брендів, певної продукції тощо;
- зробити торгову марку відомою/впізнаваною. Тобто щоразу, коли потрібно купити будь-який товар, аудиторія повинна згадувати саме цей супермаркет, салон, автомайстерню, лікарню тощо;
- повідомити про додаткові/неочевидні для звичайної людини послуги;
- реклама якості послуг, швидкості виконання тощо;
- корегування негативних стереотипів цільової аудиторії.

Наступною класифікаційною групою є лотереї, які об'єднані ознакою за масштабом проведення.

Загальнодержавні лотереї – лотереї, що проводяться на території двох і більше областей.

Місцеві лотереї – лотереї, які проводяться на території однієї адміністративно-територіальної одиниці.

Міжнародні лотереї – це лотереї, що проводяться на території двох і більше країн.

Розглянемо сутність лотерей за економічним змістом як господарських операцій із надання фінансових послуг. Лотерея «Бінго» – це одно- або багатотиражна лотерея, умови випуску та проведення якої передбачають, що на лотерейному квитку попередньо надруковано комбінацію чисел, символів або знаків, а розподіл призового фонду відбувається відповідно до збігу визначених чисел і символів за результатами розіграшу. До лотерей «Бінго» належить «Лото-Забава». Якщо гравцеві вдасться викреслити одну вертикальну лінію квитка, він одержує 5–12 гривень, за дві викреслені лінії – 150–800 гривень, за три лінії – 300 тис. гривень. Той, хто викреслив три лінії, у яких не буде жодної підкови замість цифри, зірве джек-пот, зазвичай це 3 млн. гривень. Лотерея «Тото» – однотиражна лотерея, за умовами якої визначення суми призу та розподіл призового фонду відбуваються залежно від угадування гравцями результатів випадкових подій у різних видах професійних змагань, що включені до опублікованої програми лотереї. Для одержання призу в лотереї «Тото» гравець має вгадати результати не менше ніж 8 спортивних змагань. У лотереї «Спортпрогноз» (МСЛ) учасникам пропонують угадати результати 11 футбольних матчів. Призи виплачують тим, хто правильно спрогнозував 9, 10 або 11 результатів. За 11 угаданих пар у середньому платять 10–20 тис. гривень, за 10 – 3–4 тис. гривень, за 9–2 тис. гривень. Сума виграшу в лотереї залежить від кількості переможців і складності прогнозу, яку визначають футбольні експерти. Найбільший виграш у 46,8 тис. гривень було виплачено за 10 угаданих пар. «Миттєва лотерея» – придбання гравцем лотерейного квитка з безпосередньо вказаними в ньому друкарським способом сумою виграшу або фактом його відсутності. Квитки моментальної лотереї зазвичай мають яскравий барвистий вигляд, завдяки чому й привертають увагу гравців. В Україні розігрується близько двох десятків таких лотерей із призами від 5 до 250 тис. гривень. Виграшним є в середньому кожен четвертий квиток. Частина миттєвих лотерей комбінована. Наприклад,

гравця запрошують на телебачення, де розігрують більший приз. Так, у лотереї «Хто там» (Молодьспортлото) – це квартира в Києві, у лотереї «Банк-лото» (Патріот) – 1 млн. гривень. «Розрядна лотерея» – однотиражна лотерея, умови випуску та проведення якої передбачають придбання гравцем лотерейного квитка з попередньо надрукованим порядковим номером, а визначення переможця відбувається в разі збігу такого номера з результатами прилюдного розігрування тиражу. «Числова лотерея» – одно- або багатотиражна; за її умовами гравець самостійно визначає й указує в лотерейному квитку комбінацію чисел, символів або знаків, а розподіл призового фонду між гравцями та визначення розміру призу здійснюється відповідно до кількості збігів таких чисел, символів або знаків із результатами прилюдного розігрування тиражу [5].

Висновки і пропозиції. Отже, на основі системного аналізу виділено такі класифікаційні групи й, відповідно, види лотерей: за часом проведення: тиражна; безтиражна; комбінована; за призначенням: святкова; спортивна; для допомоги: інвалідам, дітям, безхатнім, тваринам тощо; шкільна; за обсягом виграшу: грандова; міні; за способом участі в лотереї: активна; пасивна; за масштабом проведення: загальнодержавна; місцева; міжнародна; за способом проведення: стимульовальна лотерея: інтернет-лотерея; телевізійна; радіолотерея; за рекламним призначенням: промо-акції, конкурси, вікторини; за економічним змістом як господарських операцій із надання фінансових послуг: лотерея «Бінго»; лотерея «Тото»; розрядна лотерея; миттєва; числова лотерея.

Список використаної літератури:

1. Білик Т.О. Лотерейна діяльність в Україні – чи доцільно скасувати монополію? / Т.О. Білик [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.lex-line.com.ua/?language=ru&go=full_article&id=183.
2. Розова С.С. Классификационная проблема в современной науке / С.С. Розова. – Новосибирск : Наука, 1986. – 224 с.
3. Федотова Г.Ю. Товарная номенклатура внешнеэкономической деятельности : [учебник] / Г.Ю. Федотова. – СПб. : Трицкий мост, 2013. – 408 с.
4. Готинян-Журавльова В.В. Вплив способу створення класифікації на зміст класифікаційних чарунок / В.В. Готинян-Журавльова // Молодий вчений. – 2015. – № 2 (17). – С. 50–52.
5. Лотерея [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki>.

Лыськов М. А. Виды лотерей

В статье осуществлена классификация лотерей. На основании системного анализа выделены следующие классификационные группы и, соответственно, виды лотерей: по времени проведения: тиражная; бестиражная; комбинированная; по назначению: праздничная; спортивная; для помощи: инвалидам, детям, бездомным, животным и т. д.; школьная; по способу участия в лотерее: активная; пассивная; по масштабу проведения: общегосударственная; местная; международная; по способу проведения: стимулирующая лотерея: интернет-лотерея; телевизионная; радиолотерея; по рекламному назначению: промо-акции, конкурсы, викторины; по экономическому содержанию как хозяйственные операции по предоставлению финансовых услуг: лотерея «Бинго»; лотерея «Тото»; разрядная лотерея; мгновенная; числовая лотерея.

Ключевые слова: лотерея, хозяйственная деятельность, лицензия, международный опыт, жилая лотерея.

Lyskov M. O. Classification of lottery

The article carried out the lotteries classification. On the basis of system analysis identified the following classification groups and respectively, types of lotteries: time of carrying: draw; non-draw; combined; Intended: festive; sportswear; to help: the disabled, children, the homeless, animals, etc.; school; by the process of the lottery: active; passive; the scale of: nationwide; local; international; according to the method of: stimulating lottery: online lottery; TV; radio lottery; for advertising purpose: promotions, competitions and quizzes; economic content as the business transactions to financial services: lottery "Bingo"; Lottery "Toto"; bit lottery; instantaneous; number lottery.

Key words: lottery, economic activity, license, international experience, housing lottery.